

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE, AMERİKA'DA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARIN ZARARLI YAYINLARDAN KORUNMASI İÇİN ALINAN ÖNLEMLER VE MEDYA OKUR YAZARLIĞI

Şermin TEKİNALP¹

Özet

Televizyon bizi eğlendirir, bilgilendirir, dünya ve çevremizle bağlantı halinde olmamıza yardımcı olur. Ancak, aşırı ticarileşme, şiddet ve seksin eğlence olarak paketlenmesi, haberlerdeki önyargılar, cinsiyet ayrımcılığı ve diğer kurgulanmış mesajlar hem yetişkinlerin hem de çocukların medya okuryazarlığına niçin gereksinim duyduğunu açıklar ve nedenlerini ortaya koyar. Bu makale, ABD, AB ve Türkiye'den örneklerle, çocukların televizyonun zararlı etkilerinden nasıl korunması gerektiğini keşfetmek amacıyla pedagojik ve teknolojik yöntemlerin seferber edileceği yolları ve araçları ve medya okuryazarlığının ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmaktadır.

Abstract

Television entertains, informs and helps us stay connected to our community and the world. But hyper-commercialization, violence and sex packaged as entertainment, news bias, gender discrimination and other manipulated messages explain and provide many reasons why both children and adults need media literacy. This paper is dealing with explaining the ways and means through which how pedagogical and technological methods are deployed in order to discover how children should be protected from television's harmful effects and what media literacy means with examples from the USA, the EU and Turkey.

Anahtar kelimeler: Televizyon, çocuk, medya okuryazarlığı

Giriş

Postman'ın [1] ortaya attığı “eğitimin sonu” tezi bugünün Amerikan okullarının küresel vatandaşlık, sağlıklı entellektüel kuşkuculuk, gelenek ve farklılıklara saygı yerine ekonomik faydacılığın, tüketimin, teknoloji ve etnik ayrımcılığın, öfke ve içerlemenin sahte tanrıların yaygınlaştırdığını açıklar. Bir başka esrinde Postman[2], iletişim teknolojinin yetişkinlerin ve çocukların dünyasında yarattığı olumlu etkiler kadar olumsuzlukların da altını çizirken bu konudaki bilinçli tüketimin eğitimdeki rolü üzerinde de durur. Amerika'da okulu ateşe verdikten sonra çalırların arkasına saklanarak ilkökul öğrencilerine rastgele ateş açıp oniki kişinin ölümüne neden olan ilkökul öğrencisinin ortaya koyduğu durum, yine giderek sıklaşan aralarla okullarda çocuk yaşta işlenen cinayetler, adam öldürme ve suç işleme yaş ortalamasındaki olağanüstü düşüş ve Türk Ceza Kanununda bu durum göz önüne alınarak suç işleme yaşı ve fiilleri ile ilgili bazı değişikliklere gidilmesi, artık okullardaki eğitim sistemimizi ve televizyon içeriklerini merkeze alan çok ciddi çalışmalar yapmamız gerektiğine işaret etmektedir.

Çocukların televizyondan etkilenme biçim ve dereceleri yaş gruplarına göre önemli farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla, Cantor ve Nathanson'a göre, farklı bilişsel gelişme düzeyindeki çocuklar aynı televizyon içeriğine farklı bilişsel ve duygusal tepkiler göstermektedir [3]. Televizyonun genel olarak çocuklar üzerindeki etkisi şiddet, ırksal basmakalıp yargılar, cinsiyet rolü, beslenme ve çevre gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Ancak televizyonun çocuğun okuma alışkanlığı ve hayal gücü üzerindeki etkisi de önemli bir tartışma konusudur.

Televizyonun fiziki şiddet edimi üzerindeki etkisi dışında bir de kültürel boyutu vardır. Kültürel şiddet diğer şiddet türlerini meşrulaştırmayı amaçlayan bir şiddet türüdür; bütün

¹ İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat Yönetimi Bölümü, 34156, Ataköy/İstanbul.

medya içeriğinde bu baskı dil aracılığı ile kurulur[4]. Çocuklar bebeklikten itibaren çılgın ve sorumsuz bir yaşam biçiminin dilsel ve anlamsal basmakalıplarını televizyon kültürü içinde öğrenir. Alternatif düşünce ve yaşam biçimlerinin gizlenmesi de kültürel şiddetin bir başka boyutudur. Egemen anlatılar, onları gizlemek ister, algılanmasını engellemeye çalışır. Kültürel şiddetin oluşmasında dil önemli bir rol oynar. Dil, doğrudan ve yapısal şiddetin gizlenmesinde bir araç olarak kullanılabilir gibi şiddetin öznesi de olabilir. O halde dilin kullanımına da dikkat edilmesi gerekir. Dil yapısal şiddetin öznesi olabileceği gibi şiddet karşıtı olarak da kullanılabilir. Televizyon kanalları haber programlarıyla, önyargı, şiddet, felaket haberleri, cinsellik dahil kurgulanmış gerçeklikle kamuoyu üzerinde bilinç mühendisliği konusunda adeta birbirleriyle yarışmaktadır. Bu konuda duyarlılığın artırılması için bir kampanya girişimi ilk olarak Postman ve Powers tarafından yapılmıştır [5].

Televizyon çocuğa bir şeyler öğrettiği ölçüde ondan bir şeyleri götürmektedir. 21 yüzyılda giderek yaygınlaşmaya başlayan internet, çocukların ev ödevlerini hazırlamada, eğitsel kaynaklara ulaşmada, bilgisayar ve diğer beceri isteyen bilişsel teknoloji kullanma becerisini geliştirmede, eğlenmesinde önemli bir teknolojik buluş olarak kabul edilirken, denetim altına alınmadığı durumlarda, beyin gelişimini engelleyebilecek, çocuğu erken yaştan itibaren çok kötü alışkanlıklara yönlendirebilecek bir şeytan olarak da kabul ediliyor. Uzmanlar genel olarak çocuğun bilincinin 2 yaşından itibaren etkilendiğini, daha doğrusu, 2 yaşın çocuğun beyin gelişiminde çok önemli bir yaş olduğunu ifade ediyorlar. Bu yaşlardan itibaren çok fazla televizyon izleyen çocuğun beyin gelişiminin olumsuz etkilendiği biliniyor.

Televizyon haberlerinin 7-12 yaş arası çocuklar üzerinde stres etkileri ve ailesel haber izleme alışkanlıkları üzerine yapılan bir araştırma [6] çocukların haberlerden olumsuz etkilendiklerini göstermiştir. Bu olumsuzluk çocukların çizimlerine ve anlattıkları öykülere yansımaktadır. Doğal felaket, suç raporları gibi bazı yayınların sürekli tekrarlarla ve dramatize edilerek anlatılması bu etkiyi daha da artırmaktadır. Araştırma, ailelerin bu konudaki eğitimsizliğini, seçici olmadığını ve bütün programları çocuklarıyla bir arada izlediğini göstermektedir.

Etkileşimli medyanın çocuklar üzerindeki etkisi yeni tartışma perspektiflerinin ortaya atılmasına neden olmuştur. Bir grup araştırmacı [7], 200 sayfalık bir raporda, yeni medyanın (video oyunları, CD-ROM, internet ve diğer bilgisayar içerikleri) okulda veya evde çocuklar tarafından nasıl kullanıldığı ve bilişsel gelişimlerini nasıl etkileyebileceği konusundaki görüşlerini ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, araştırmacılar medyanın mesaj olarak değerlendirilip işin geçirilemeyeceğini; iletişim teknolojilerinin çocukları eğitime, bilgilendirme ve esinlendirme işlevindeki olağanüstü gücünü etkili kılabilmesinde, insani faktörlerin ve yaratıcı fikirlerin (eğitim ve etik değerler:yn.) önemli rol oynayacağını altını çizmişlerdir. Diğer taraftan, etkileşimli medyanın çocuklar üzerindeki etkisi gerçekten çok karmaşık ve çok yönlüdür. Bu konuda uzun-erimli ve derin araştırmalar yapılması gerekir. Stald [8]), üzerinde durulması gereken konuları, ebeveyn ve çocuk sorumluluğu, tiryakilik sorunu, araştırmalarda zaman perspektifi ve değişim sorunu, yöntem sorunu olarak özetler. Anlaşılan şudur ki çocuk-medya ilişkisi, yeni iletişim teknolojileriyle değişen ve giderek kayganlaşan son derece karmaşık bir konudur. Bu konuda alınacak çok yol vardır.

Türkiye bu alandaki çalışmalarda çok geri kaldı. Sadece dışarıda yapılan çalışmaları izler duruma geldik. Avrupa'da, medya okuryazarlığı (media literacy) dersleri yıllar önce ders programlarına kondu. Bugün, her türlü elektronik kitle iletişim araçlarıyla giderek karmaşıklaşan bir dünyada bu derslerin verilmiş biçimleri eleştirilmeye ve yeni ders yöntemleri tartışılmaya başlandı [9]. Örneğin, İngiltere'de henüz 1930'lu yıllarda derslerde gazetelerden bazı alıntılar, popüler roman ve reklamlar, dil kullanımı, kültürel yozlaşma ve elit kültürün popüler kültür lehine kan kaybetmesi gibi konular merkeze alınarak inceleniyordu.

Asıl amaç bu süreçte medyanın rolünü ortaya çıkarmaktı. Dünyayı yeniden ve yeniden şekillendiren yeni teknolojik, kültürel, ekonomik, siyasi gelişmelerin ışığında çocuklarımızı nasıl bir dünyaya, nasıl hazırlayacağımız bağlamında, verilen dersler sorgulanmaya başladı. Biz hep Batıyı geriden izledik. Tartışmalara katılmadık, kendimiz üretmedik, onlar yaptıktan sonra onların aldığı modelleri kopya ettik. Oysa, tartışma ve eleştiri hem entellektüel düşünceye ivme kazandırır hem de kendimize ait, kendi sistemimizdeki yanlış ve eksikleri daha net ve ayrıntılı görmemizi sağlar. İzleme konusunda da pek yeterli olduğumuz söylemez. Bu makale, Avrupa ve Amerika'da çocukların televizyonla nasıl başedecekleri konusunda düşünce ve eylem üreten entellektüellerin, eğitimcilerin düşüncelerini, okullara, ebeveynlere ve medyaya yüklenen sorumlulukları ve bu düşüncelere getirilen eleştirileri bir ucundan toparlama girişimidir. Konu çok karmaşıktır. Kısa erimli çalışmalarla bütünleştirilen uzun-erimli, farklı uzmanlık alanlarını içeren çalışmalar yapılması gerekir.

Postman [10], televizyonun aracılığı ile cinsellik ve şiddetin küçük büyük herkesin popüler eğlence dünyasına girdiğini, film, eğlence programları, haber, reklam gibi büyüklere yönelik programların bugünün 10 yaşındaki çocuklarının entellektüel düzeyini şekillendirdiğini ve klasik anlamda çocukluğun yok olduğunu iddia eder. Bu çerçeveden bakıldığında işin boyutu değişir. Biz gerçekten kafamızdaki klasik anlamdaki çocukla mı yoksa, bebeklikten itibaren büyükler dünyasına giren yetişkin-çocukla mı uğraşıyoruz? Sorun bu açıdan değerlendirildiğinde, yapılacak çalışmaların paradigmaları bundan 20 yıl önce yapılan çalışmalardan biraz daha farklı hale geliyor.

Çocukların Zararlı Yayınlardan Korunması İle İlgili Avrupa Çalışmaları ve Öneriler

Çocukları televizyondaki zararlı yayınlardan korumak için bazı Avrupa ülkelerinde çocuklara zararlı olacağı düşünülen programların daha geç saatlere konulması (saat ayarlaması), zararlı olacağı düşünülen yayınların yapıldığı saatlerde ekranın bir köşesinde görsel ikon kullanılması veya programın başında ebeveynlerin sesli olarak uyarılması gibi yöntemler uygulanmaktadır. Örneğin İngiltere, Belçika, İsveç, Finlandiya, Hollanda, İspanya, Portekiz gibi ülkelerde her üç yöntem de uygulanırken; Avusturya, Fransa, Yunanistan, İtalya gibi ülkelerde saat ayarlaması ve ikon kullanımı ilkeleri benimsenmekte; Almanya, sadece saat ayarlaması yöntemini kullanmaktadır[11]. Türkiye'de çocukları zararlı yayınlardan korumak için yapılan yasal düzenlemeler, açıkça söylemek gerekirse, yıllarca kağıt üstünde kalmış, zaman zaman, gelişigüzel yapılan sesli ve görsel uyarıların dışında yakın zamana kadar etkin bir yöntem kullanılmamıştır.

Avrupa Birliği, 1990'lardan bu yana çocukların zararlı yayınlardan korunması için çalışmalar yapmaktadır. 2000'li yıllarda çocukların zararlı yayınlardan korunması için çok daha etkin ve işlevsel yöntemler üzerinde durmuştur. Sesli uyarı, görsel ikon kullanımı ve saat ayarlaması gibi yöntemlerin tam olarak başarıya ulaşamadığı bilinmektedir. Bu yöntemlerin çocuklarda ters tepki yaratıp merakı artırabileceği ve izleme arzusu yaratabileceği gibi sakıncalar üzerinde durulmaktadır.

30 Haziran 1997'de Yeni Sınırsız Avrupa Televizyon yönergesinin 22 (3). maddesi, çocukları olumsuz etkileyecek programların şifresiz yayınlanması halinde sesli uyarı veya görsel ikon kullanılması gibi önlemleri içermekte; ancak 22 (b). maddesi bu konudaki çalışmaları hızlandırmak için Komisyon'a sorumluluklar yüklemektedir. Bunun üzerine Komisyon, yeni teknolojilerden yararlanarak daha etkili yöntemlerin kullanılması konusunda çalışmalar başlatmıştır. Komisyon, gerek kendisinin organize ettiği çalışmalara gerekse Oxford Üniversitesinin hazırladığı rapora dayanarak Ebeveyn Kontrolü adı altında bir rapor yayınlamıştır. Raporda şu önlemlerden bahsedilmektedir:

- **V-Chip Sistemleri:** Yayınlanacak programın sınıflandırılıp kodlanması ve televizyon cihazına önceden yerleştirilen bir elektronik çiple ebeveynlere programları denetim olanağının verilmesi;
- Sayısal yayıncılığa geçişle birlikte **Elektronik Program Rehberi** teknolojisinin kullanılması: Bu sistemde ebeveynler, uzaktan kumandalarının tuşlarına basarak programlar hakkında bilgi almakta ve kendi listelerini hazırlamaktadır;
- Çocukların ekran karşısında seçici ve eleştirel olması, anlama ve yorumlama becerilerinin artırılması için, siyasi erk, eğitmen, ebeveyn, yayıncı ve AB ilgililerinin **medya okuryazarlığı** konusuna eğilmeleri ve bu konuda okullara dersler konulması.

Bu üç yöntemin etkin olarak kullanılmasındaki bazı **olumsuzluklardan da** bahsetmemiz gerekir:

- **V-Chip** sistemleri, programları çocukları yaş gruplarına göre sınıflandırmaktadır. Oysa, her yaş grubuna giren çocuklar aynı olgunlukta olmayabilir ;beklentiler değişik olabilir. Dolayısıyla bu tür bir koruma sistemi mükemmel işlemeyebilir. İkinci olarak, V-chip analog sisteme göre ayarlanmıştır; sayısal sisteme geçişle yaratılacak farklı olanaklarla V-chip sistemi çabucak devre dışı kalacaktır. Üçüncü olarak, V-chip sistemini bütün Avrupa'da kullanmak teknik açıdan olanaksızlıklar içermektedir. Dördüncüsü de, V-chip sisteminde çocuğa yasaklanan programlar merak uyandırmakta; çeşitli yöntemler geliştirilerek bu programlar çocuklar tarafından gizlice izlenmektedir.
- Sayısal sisteme geçiş sürecinde geliştirilecek **Elektronik Program Rehberi**, analog televizyon setleri üzerinde set-üstü kutularının yerleştirilmesini gerektirecektir. Bu sistemi içeren yeni televizyon alıcıları Philips firması tarafından üretilmekte; ancak pahalı oluşu nedeniyle tüm toplum katmanlarına yaygınlaşamayacaktır. Ayrıca tüm üye ülkelerde ortak anlatım şekillerinin saptanması zorluklar içermektedir.
- **Medya Okuryazarlığı** dersleri Almanya, İrlanda, İtalya, Hollanda, İskoçya, İspanya, İsveç, Fransa, Finlandiya, İngiltere, Avusturya ve Danimarka gibi ülkelerde okul programlarına konmasına karşın, dersler yeterince ciddiye alınmamakta ve geçirtilmektedir. Bu konuda çok daha etkin önlemlerin alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak, sayısal sisteme geçişle birlikte çocuğa sunulacak yüzlerce seçenek arasından özel izleme süreçleri yaratılacaktır. Program yapımcıları ve yayıncılardan bağımsız çalışacak Program Organizasyonları, belli bir bedel karşılığında binlerce programı araştırarak ve ebeveynlerin isteklerine göre programları evlere ulaştıracaklardır. Ailenin beklentilerine göre çocuklara farklı izleme süreçleri yaratılacaktır. Oxford Çalışma Grubu, en ideal sistemin bu olduğunu ve kusursuz çalışacağını iddia etmektedirler. Bu arada, medya okuryazarlığı dersinin okullarda işlerlik kazanması gerekmektedir.

Türkiye'deki Çalışmalar

AB'ye giriş sürecindeki Türkiye'de de RTÜK tarafından yapılan çalışmalar hızlandırılmış ve beş yıl süren araştırmalar sonucu Hollanda'da kullanılan koruyucu işaret sistemi kabul edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında henüz imzalamadığımız 1997 tarihli yeni Sınırsız Avrupa Televizyonu Yönergesindeki ilkelere göre bazı yeni düzenlemeler üzerinde çalışılmıştır. Koruyucu Simge Sistemi olarak adlandırılan bu sisteme göre, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, çocuk programları (çizgi film, sinema ve TV filmleri) sınıflandırılmakta; çocuklar, bilişsel gelişim özellikleri dikkate alınarak, 2-6, 7-12, 13-16 yaş grupları olarak üç ayrı gruba ayrılmaktadır. Zararlı olabileceği düşünülen programlar; şiddet/korku, cinsellik, örnek alınabilecek olumsuz davranışlar gözönüne alınarak çocukların yaş gruplarına göre

sınıflandırılması üzerinde çalışılmıştır. Sonunda 23 Nisan 2006'da uygulanmaya başlanan yedi sembolden oluşan "Akıllı İşaretler Sembol Sistemi" Kabul edilmiştir. Bu sistemde yaş gruplarını gösteren üç sembol (7+, 13+, 18+) ve yayın içeriğini (şiddet/korku, cinsellik, olumsuz örnek oluşturabilecek yayınlar ve genel izleyicinin izleyebileceği yayınlar) gösteren dört sembol kabul edilmiştir.

Ancak Avrupa Birliği'nin dikkat çektiği, her yaş grubundaki çocukların aynı olgunlukta olmaması, yasaklanan programların daha çok merak uyandırması ve gizlice izlenmesi, ebeveynlerin bu konuda yeterince duyarlı olmaması gibi olumsuzluklar, RTÜK önerilerinde de mevcuttur. Bu uyarıların ne derece dikkate alındığı ya da hepsinden önemlisi, televizyon kanallarının televizyon içeriklerini ne kadar bilimsel ve ayrıntılı bir kodlama ile bu işaretlere uygun hale getirdiği ayrı bir araştırma konusudur. Nitekim, çok geçmeden RTÜK tarafından birçok televizyon kanalına bu uyarı işaretlerini, program içeriklerini bilimsel bir şekilde, amaca uygun ve ciddi bir şekilde tarayıp kullanmadıkları ve çok kısa süre ekranda tutup sürekli tekrarlarla etkin hale getirmedikleri konusunda uyarılar yapılmaya başlamıştır. Bu durum, çocuklarda, ebeveynlerde ve televizyon karar mekanizmalarında bir bilinç oluşturmadan sadece yasaklayıcı sembollerle çocukların zararlı yayından korunamayacakları şeklindeki tezimizi güçlendirmektedir.

Sayısal yayıncılığa geçişle birlikte Oxford Üniversitesinin ortaya attığı, bağımsız çalışacak program organizasyonlarının ailelerin isteklerine göre programlar oluşturup, bu programları eve sayısal teknolojinin olanaklarıyla göndermesi şimdilik en akla yakın sistem gibi görünmektedir. Kuşkusuz, yeni teknolojilerin gelecekte hangi uygulamaları geçerli kılacağı, nasıl sakıncalar yaratacağı uygulamalarla görülecektir. Ancak görünen odur ki, yeni teknolojilerle artan bir hızla içinden çıkılmaz bir enformasyon çöplüğüne dönüşen dünyayı zararlı enformasyon atıklarından korumak giderek zorlaşmaktadır.

Çocukların ve yetişkinlerin giderek tüm yaşamlarını kuşatan televizyon mesajlarına karşı koruyucu önlemlerin başında medya okur yazarlığı projesi kanımca üzerinde önemle durulması ve geliştirilmesi gereken bir uygulamadır. Bu konuyu ayrı bir başlık halinde incelememiz gerekir.

Medya Okur Yazarlığı

Medya Okur Yazarlığı dersi 1970'li yıllarda ABD, Kanada, İngiltere, İskoçya, Avustralya ve daha sonra bazı Avrupa ülkelerinde tıpkı fizik, edebiyat, matematik gibi ilk ve orta öğretimin ders programlarına konmuştur.[12], [13], [14], [15]. Dersin amacı, öğrencinin medya kurumunun yapısını, işleyişini, kurgulanmış içeriğini bilinçli bir şekilde değerlendirmesini ve eleştirel olarak izlemesini; kısaca, öğrencinin medya ile ilgili doğru soruları sorup doğru yanıtları bulabilmesini sağlamaktır.

Amerika'da 1950'li yıllarda medyadaki zararlı yayınlara karşı baskı grupları direnişini olarak başlatılan sivil toplum hareketleri (çocukların korunması, sigara ve alkol reklamları, basmakalıp ırkçı önyargılar, kadın cinselliği vb. konularda) bugün gelişen iletişim teknolojisinin desteğiyle internette yapılmakta; ancak zararlı yayınlardan korunma yöntemlerinde medya değil, izleyici merkeze alınmaktadır. İzleyiciyi merkeze alarak medyanın zararlı etkilerinden kurtulma fikri Umberto Eco'ya kadar uzanır. Eco, medyaya karşı bir savaş yapılacaksa, bu savaşın tek tek gerilla hareketleri gibi izleyici koltuğundan başlatılmasını önererek medyayı yola getirmede izleyici bilincinin önemine dikkat çeker[16].

Sivil toplum örgütleri, üniversiteler, hatta dini kuruluşlar tarafından oluşturulan internet sitelerinden öğretmenlere, araştırmacılara, ebeveynlere medya okur yazarlığı ile ilgili kitap, material ve yayın sağlayacak adresler verilmekte, medya okur yazarlığının amacı hakkında bilgi verilmekte; yalnız bölgesel ve ulusal değil, küresel bir kamuoyu oluşturulmaya çalış-

ılmaktadır. Bu konuda siteler arasında büyük bir rekabet olduğu ve bir medya okur yazarlığı sektörü olduğu söylenebilir. Daha açık bir anlatımla, medya okur yazarlığının da pazarı kurulmuş durumdadır. Öncelikle bu sitelere üyelikten kazanılan paralar, dersler için satılacak materyaller (sürelili ve süresiz yayınlar, konuları içeren CD ROM'lar, video oyunları) ve konuşmacı temininden kazanılacak paralar sektörün şimdiden çok iyi iş yapacağını işaretlerini vermektedir. Medya okuryazarlığı, bir 21. yüzyıl vizyonu olarak geleceğin en önemli faaliyetlerinden biri olacağı benzetilmektedir.

Amerika'da Medya Okuryazarlığı ve AAP (American Academy of Pediatrics)

1996'da Amerikan Kongresinin çıkardığı bir yasa, ebeveynlere çocuklarını zararlı yayınlardan koruma olanağı tanıyor. Bu yasaya göre, televizyonlar programların çocuklara verebileceği zararları sınıflandırıp, daha doğrusu reyting denilen bir sistem kullanarak çeşitli simgelerle ebeveynleri bilgilendirmek zorunda. Ayrıca v-chip vasıtasıyla televizyon programı tamamen bloke edilebiliyor. 2000 yılından itibaren üretilen, ekranı 13 inçden büyük bütün televizyonlara v-chip konulması zorunluluğu da getirilmiş. Reyting sisteminde, programın, müziğin, filmin veya bir oyunun içeriği ile ilgili bilgi veriliyor. Bu bilgiler, simgeler kullanarak, şiddet, seks, çıplaklık, müstehçenlik, argo ve ilaç kullanımını vb. kapsayan içerikle ilgili verilir. Reyting sistemiyle ilgili sorunlar da tartışılmaya başlanmıştır. Değişik medyanın değişik türde sistem kullanmasının karışıklığa neden olduğu üzerinde durulmaktadır.

Amerika'da çocukları fiziksel ve zihinsel olarak özellikle görsel medyanın zararlı etkilerinden korumak için American Academy of Pediatrics (AAP) adlı çocuk doktorlarının ve ilgili uzmanların oluşturduğu gönüllü bir kuruluş medyaya karşı savunma biçimleri oluşturup bir kampanya başlattı. Alınabilecek önlemleri, özetle şöyle sıralamış: izlemeyi kısıtlama, planlama, birlikte izleme, en kötü programlardan dahi iyi mesajlar çıkarma, çocuğun reklamlara direnmesini öğretme, çocuğun spor, sanat vb. hobbiler geliştirmesine yardımcı olma, öncelikle kendi TV saatlerini kısıtlama, beğenilen veya beğenilmeyen yayınlara hemen tepki gösterme. Ancak bunların yapılabilmesi için önce anne, baba veya çocuğun bakıcılarının, daha sonra da ana okulu yaşından itibaren çocukların eğitilmesi gerekiyor. AAP'ın başlattığı ulusal kampanya çok uzun ve geniş erimli. Bu kampanyada çocuk doktorları da anne ve babaları yönlendirmek için eğitiliyor. Adım adım neler yapabilecekleri öğretiliyor. Medya okuryazarlığının kliniklere taşınması isteniyor. Medya okuryazarlığı, sadece izleyicinin medyayı bilinçli okumasına katkı yapmakla kalmıyor. Etki alanını, insanın özgürce kendini ifade etmesi, toplumsal hayata daha aktif ve yapıcı katılım, yerel, ulusal ve kamusal medyanın iyileştirilmesi ile ilgili hareketleri desteklemek için bilinç oluşturma gibi konulara kadar genişletiyor.

Medya Okur Yazarlığı Derslerinde Neler Öğretilmeli?

Derslerde öğretilenlere genel olarak bakıldığında, derslerin belli aşamalarda somuttan soyuta doğru geliştirilerek verildiği görülmektedir. Türkiye'nin koşulları da dikkate alınarak üç aşamalı bir medya okur yazarlığı ders planını önermek istiyorum. Bu plan, üzerinde biraz daha çalışılarak değişiklikler yapılabilir veya geliştirilebilir.

Birinci Aşama:

Bu aşamada görsel işitsel araçların yapısı ve işleyişi hakkında genel bilgiler verilir, bazı düşündürücü sorularla ilerideki derslere hazırlık yapılır. Araç ve izleyici odaklı soru ve cevaplarla öğrencinin merak ve ilgisi uyandırılır. Dersler bazı televizyon ve video oyunu görüntüleriyle daha ilginç hale getirilebilir. Örneğin:

- Televizyonun ve diğer elektronik araçların nasıl çalıştığı hakkında genel bilgiler verilir.

- Televizyon ve video oyunları ne kadar zamanımızı alıyor ve bunlara niçin bu kadar zaman ayırıyoruz gibi sorular tartışmaya açılabilir.
- Televizyoda kimlerin görüşleri duyuluyor? Kimlerinki duyulmuyor? Kimler sadece dinliyor? Bu sorular tartışılabilir.
- Medya diyeti (bilinçli seçim yapma, daha az zaman ayırma, televizyona ayrılan zamanı kısıtlayarak daha faydalı işler yapma vb.) nasıl yapılır? Bu sorular tartışılır ve sonuçlar çıkarılabilir.

İkinci Aşama:

Bu aşamada öğrencinin eleştirel becerilerini geliştirmesi için yaratıcılığı kullanılır. Eleştirel izleme becerileri kazanma, görüntüleri analiz etme ve sorgulama derslerin ana konularıdır. Video ve yaratıcılıklarını geliştiren derslerle medya enformasyonunun öznel, kurgulanmış bir yeniden üretim olduğu konusunda bilinç oluşturulur. Reklam filmleri izletilerek nasıl bir tüketim iştahı yarattığı gösterilir. Etkileşimli olarak soru ve cevaplar şeklinde tartışılır. Öğrencilere kendi medya mesajlarını yaratma olanağı verilerek konuyu daha iyi anlamaları sağlanır. Örneğin, öncelikle aşağıda örnekleri sunulan konular üzerinde durularak öğrencinin medya mesajlarına eleştirel bakması konusunda yol gösterilebilir.

- Bir program nasıl hazırlanır?
- Kurgulama nedir?
- Reklamlarda ne tanıtılmış? Nasıl tanıtılmış?
- Haberde bir olay nasıl ve hangi açıdan sunuluyor?
- Kameraman neleri çekmiş? Hangi açıdan çekmiş? Kamera hareketleri ve çerçeveleme nasıl yapılmış?
- Ne tür müzik kullanılmış? Kim seslendirmiş?
- Siz olsaydınız ne yapardınız?

Eğer sınıfın olanakları varsa, öğrenci kendi programını yapabilir. Burada da şu sorularla öğrenci yönlendirilir:

- Ne anlatacaksınız?
- Filmi nasıl çekeceksiniz? (kamera ve çekim hakkında bilgi)
- Nasıl kurgulayacaksınız?
- Mesajınız neyi amaçlayacak?

Üçüncü Aşama:

Bu aşamada öğrenci şimdiye kadar öğrendiklerini usa vurup eleştirel felsefi değerlendirmeler yapar. Televizyon insan gözünün önünden birbiri ardına saniyede 30 resmin geçip hareket oluşturduğu bir teknik aygıttır. En bilinçli bir insan beyninin bile saniyede birbiri ardına geçen 8 görüntüyü ayırt edebildiği bilinecek olursa, bu aygıt bize çeşitli teknik olanaklarla, bizim algılama becerilerimizin ve irademizin dışında bir şeyleri algılatıyor, bizi bilinçli analiz yapmaktan alıkoymuyor demektir. O halde bizim bunu bilmemiz ve bilinçimizin mesajları kurgulayanların istediği biçimde yönlendirilmesine direnmemiz, daha doğrusu, mesajları iyi okumamız gerekmektedir. Özetle bu derslerde şu sorular sorulur ve yanıtları aranır:

- Medyanın sahibi kim? Mesajlarını kim üretiyor? Kim karar veriyor?
- Biz hepimiz yaşadığımız dünyayı nasıl görüyoruz veya algılıyoruz?

- Küresel tüketim ekonomisi nasıl oluşuyor?
- Kim kazanıyor ? kim kaybediyor?
- Bireyler mesajları nasıl farklı algılar?
- Şiddet, cinsellik, basmakalıp önyargıların topluma etkileri nelerdir? Neler yapılabilir?
- Televizyon izleme bir alışkanlık mıdır? Eğer alışkanlıksa, bana zararları veya faydaları ne?

Bu sorularla ilgili sınıfın düzeyine göre toplumsal, siyasal, ekonomik analizler yapılır. Sivil toplum hareketleri ve medya reform hareketleri için bilinç kazandırılır. Bu derslerin amacı medya ile ilgili bilinç oluştururken bir taraftan vatandaşlığı güçlendirmek, edilgenliği aktif, eleştirel ve yapıcı bir dirence çevirmek, özel tecimsel medya kültürüne karşı eleştirel bir bakış yaratmaktır. Ancak bütün bu derslerin amacı asla medya düşmanlığı yaratmak olmamalıdır. Görsel-işitsel medya, modern yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır. Kuşkusuz çok iyi programlar da örnek olarak seçilip, üzerinde tartışılmalıdır.

Bu derslerin asıl amacı, medyayı doğru okuyan, yaşadığı çevreye duyarlı, ülkesinin sorunlarını bilen, katılımcı, önüne konan herşeye körü körüne inanmayan ve aklın süzgecinden geçiren bilinçli bir kamuoyu yaratmaktır. Medyayı ve ekonomik gücünü kullanarak ülkeyi yönetmeye talip olan kişilerin verdikleri mesajların kim tarafından nasıl ve ne amaçla kurgulandığını ve ne yapmaya çalıştıklarını iyi değerlendiren, doğru yöneticileri seçecek nesiller yetiştirmektir. Ancak bütün bunlar yapılırken, medya okuryazarlığı derslerinin yaşanmış örneklerden yola çıkarak yarattığı bazı sorunları da bilmemizde yarar vardır.

Medya Okuryazarlığı Dersi Konusunda Bazı Sıkıntılar

Medya okuryazarlığı konusu, tartışılmaya başladıktan hemen sonra konuyla ilgilenen akademisyenler, eğitimciler, medya sahipleri ve yöneticileri arasında büyük bir gerilime neden olmuştur [17]. Bazı akademisyenler birbirlerini fil ve kör adam hikayesinde olduğu gibi bütünün parçalarıyla uğraşmakla, konuyu kendi ilgi alanına göre değerlendirip tek doğrunun o olduğunu söylemekle suçladı. 1995'de Massachusetts Medya Okuryazarlığı Koolisyonunda bir araya gelen bir grup eğitimci, sanatçı ve eylemci bir araya gelmişler, devlet televizyonu WGBH'de yaptıkları toplantılarda medya okuryazarlığı konusunda daha önce yaşanan ama bu kadar açığa çıkmayan sıkıntıları ortaya koymuşlardır. Tartışmalar, genellikle medya düşmanı yetiştirmek, yapay kuramlar üreterek konuyu derinlemesine ele almamak, kitle iletişim araçları tüketiminin çocukluğun ve ergenliğin gelişiminde doğal bir parça olmasına karşın kısıtlamalar getirerek onları gerçeklerden soyutlamak veya asıl yapılması gerekenin çocukları ve gençleri alternatif medya sanatlarına yöneltmek olduğu gibi konular üzerine odaklanmıştır.

1993'de Amerika'da Medya Okuryazarlığı Ulusal Liderlik Konferansında Amerikalı eğitimciler, medya eğitimi için uygun hedefler ve uygun eğitim teknikleri üzerinde bir anlaşmaya varamazken, İngiliz, Avustralyalı, ve Kanadalı eğitimcileri aşağıdaki beş kavramın medya mesajları çözümlemesine dahil edilmesi konusunda uzmanlaşmışlardır.

1. Medya mesajları kurgulanmıştır.
 2. Medya mesajları ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel ve estetik bağlamlar içerisinde üretilir.
 3. Anlam üretme süreçleri okuyucu, metin ve kültür arasındaki etkileşime dayanır
 4. Medyanın çeşitli dilleri ve çeşitli biçim, tür ve iletişim simge sistemleriyle bütünleşen özellikleri vardır
 5. Medya tasarımları insanların sosyal gerçekliği anlamalarında rol oynar.
- Daha sonra bu kavramlar etrafındaki tartışmalar medya okuryazarlığını çok daha ileri

boyutlara taşımıştır. Medya okuryazarlığı konusundaki sorunlar ve tartışmalardan bazı örnekler vermek konuyu daha çok açacaktır.

Medya Okuryazarlığı Eğitimi Çocukları ve Gençleri Medyanın Olumsuz Etkilerinden Korumayı mı Amaçlamalıdır?

Medya okuryazarlığı ile ilgilenen eğitimciler, çok geniş bir amaç yelpazesi içinde çalışırlar. Bunlar arasında, çocukların ve gençlerin muhakeme yapma ve iletişim becerilerini geliştirmek; ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile yüzleşmek; demokrasi, yurttaşlık ve siyasal katılım tutumlarını geliştirmek; iletişim siyasası ve medya endüstrisi uygulamalarını yeniden biçimlendirmeleri yolunu açmak; kişisel gelişimi kolaylaştırmak; madde bağımlılığını ve şiddeti önlemek; mesleki becerilerini artırmak; inanç ve toplumsal adalet sorunlarını gündeme getirmek; materyalizm ve kültürün metalaştırılması konularında farkındalığı geliştirmek; eğitim niteliğini artırmak gibi konular sayılabilir.

Bunlar eğitimcilerin kaygıları olmasına karşın, özellikle eğitimci olmayan okul dışındaki ebeveyn ve duyarlı çevreler, çocukları ve gençleri popüler kültürün zararlı etkilerine karşı koruma üzerine odaklanmışlardır. Bu bakış açısında yalnız çocuk ve gençlerin değil, bütün bir toplumun korunması tezi vardır. Medya okuryazarlığının gençleri medyanın olumsuz etkilerinden koruyabileceği konusundaki tez birçok eğitimci tarafından kuşkuyla karşılanmaktadır. İngiltere'de bazı akademisyenler, medya okuryazarlığı dersinin öğretmenler tarafından fazla ciddiye alınmadığını ya da işin boyutunu fazla kavrayamadıkları için çocukların ve gençlerin popüler kültür karşısında nasıl kurbanlar olduğunu anlayamadıklarını, bazıları da medya okuryazarlığı yaklaşımının seçkinci veya toplumbilimsel dayanağının zayıf olduğunu iddia etmektedirler. Öğrenciler medyadan haz almaktadırlar. Bu hazzı eleştiriye açmak, hocanın ezberlettiklerini papağan gibi ezberleyip sınıf geçmek ne derece etkili olacaktır. Bunlar tartışılmaktadır.

Medya üretimi Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Temel bir Özelliği Olmalı mıdır?

Bazı eğitimciler, fotoğraf çekmek, öykü kareleriyle düşünceleri planlamak, metinler yazmak, kamera önünde oynamak, internet sayfası tasarlamak veya bir haber öyküsü yazmak, sunmak gibi deneyimler kazanmadıkça gençlerin kitle iletişiminin eleştirel tüketicileri olamayacağını savunurlar. Eğitimciler, medya üretimini sınıftaki etkinliklere katmanın öğrencilere anlatımsal ve mesleki beceri kazandıracağını savunurlar. Anlatımsal beceride öğrenci kendi becerilerini keşfeder ve öne çıkarır; mesleki beceride de takım çalışmasının önemini, medyanın nasıl bir endüstri olduğunu kavrar. Bu görüşe getirilen eleştiri ise bu becerilerin öğrencilere, Hollywood veya haber hierarşisinin yeniden üretimi gibi, bağlamından uzaklaştırılmış ve sınırlı bir şekilde verilebileceği, zaten okuma ve yazma becerilerinden uzaklaşmış gençlere iş becerileri kazandırmak iddiasıyla sahte bir eğitim vermek olarak özetlenebilir. Ayrıca donanımı eksik okullarda, yetersiz öğretmenler tarafından verilen eğitim amacından uzaklaşacaktır. Birçok okulda bunu kurumsallaştırmak son derece zordur. Birçok Amerikan ve Avrupa okulunda medya üretimi dersinin, düşük düzeyde yetenekli veya davranış problemi olan öğrencilere bir son fırsat olarak verildiği de söylenmektedir.

Medya Okuryazarlığı Popüler Kültür Ürünlerine Odaklanmalı mıdır?

Bazı eğitimcilere göre, medya okuryazarlığının popüler kültür ürünlerine odaklanması tuzaklarla doludur. Okulların ve eğitimin işlevlerinden biri yaygın popüler kültürün değerini azaltarak öğrencilere metinsel, tarihsel, ideolojik analizler yapma olanağı sunmaktır. Bazı eğitimciler popüler kültür ürünlerini sınıfa sokmanın ve üzerinde tartışmanın ne kadar pedagojik olacağı konusunda hemfikir değildir. Bazıları da bunun tam aksini savunmaktadır.

Onlara göre öğrenciler yaşantılarının bir parçası olan metinleri analiz etmekten daha çok zevk alacaklardır. Örneğin, *The Simpsons* analizi yapıp sonra Mark Twain'in kısa bir öyküsü ile karşılaştırmak başarılı sonuçlar verecektir

Medya Okuryazarlığının Daha Doğrudan bir Politik ve İdeolojik Gündemi Olmalı mıdır?

Medya okuryazarlığı dersinin öğretilmesinde iki temel amaç düşünülmektedir: a.) ticari medya kullanımını durdurmak, devlet televizyonuna, alternatif medya sanatlarına desteğin artırılması, medya sahipliği, kablo yayıncılığı gibi uygulamalarda değişiklik yapma potansiyelinin yaratılması gibi ilerlemeci politikalar geliştirmek; b.) öğrencilerin ırkçılık, cinsiyet ayrımı, şiddet ve homofomi gibi tutumlarında toplumsal değişiklikler yapmaktır. Bu görüşlere göre medya okuryazarlığındaki amaç, eleştirel yurttaşlar yaratarak radikal demokrasinin gelişimini destekleyen postmodern siyasi bir projenin bir parçasıdır. Neden ne olursa olsun, bazılarına göre bunlar propogandacı yaklaşımlardır ve risklerle doludur. Öğrenciler bu yaklaşıma çeşitli biçimlerde tepki verebilirler. Öğrenciler ya öğretmenin dediğini papağan gibi ezberleyip kendilerini sorgulamadan verilenleri yeniden üretecekler ya da inandıkları veya inanmadıkları şeyleri söyleyerek bu oyunu bozmayı ve öğretmeni kızdırmayı deneyeceklerdir. Öğretmenler bunları kaldıracak, öğrencilerin yaratma ve eleştirel düşünme kapasitelerini iyi yönlendirecek kadar donanımlı mıdır? Tehlikenin bir boyutu da budur. Medya eğitimi, öğretmenin medyaya ilişkin ideolojik görüşlerinin yeniden üretimine indirgenme tehlikesini de taşımaktadır.

Medya Okuryazarlığı Okullarda İlk ve Orta Öğretim Ortamlarına mı Odaklanmalıdır?

Bazı yazarlar medya okuryazarlığının ana babalara odaklanması gerektiğini savunurlar Okullar paradoksal olarak hem çok radikal hem de tutucu kurumlardır. Buna ilaveten medya okuryazarlığı çok çeşitli konuları içeren büyük ve dağınık bir konudur. Bu alanda eğitimci yetiştirmek, eleştirel düşünceyle donatmak hem zordur hem de zaman alır. 1970'lerde eleştirel düşünceyi geliştirmekle ilgili gayretler okullarda başarısız olmuştur. Dersler genellikle dışarıdan gelen danışmanlar vasıtasıyla verilmiştir. Öğrencilerin çok kitap okumaları, film inceleyip, haber dergisi, internet sitesi analiz etmeleri gerekir Hangi okul ve ebeveyn bu kadar ağır bir müfredatı kabul edecektir? Bütün bu zorluklara karşın, ders okul müfredatlarına konmuştur.

Medya okuryazarlığına olan ilgi okul dışında yaygın eğitim örgütleri (National Association of Secondary School Principals), Amerikan çocuk hekimleri akademisi (American Academy of Pediatrics) gibi kuruluşların da ilgi odağı olmaktadır. Bazı uzmanlara göre, bu eğitimi en iyi yaygınlaştıracak alanlar okul sonrası programlar, yaz kampları, dini eğitim programları, topluluk temelli örgütler ve evde ana baba rehberliğidir. Tabandan gelen bu hareketler medya okuryazarlığı için önemli bir enerji kaynağıdır.

Medya Okuryazarlığı Dersi Özelleştirilmeli mi Yoksa Diğer Konuların İçine mi Yerleştirilmeli?

Medya okuryazarlığı dersinin nasıl öğretileceği tartışmaları arasında bu dersin diğer ders izlencelerinin içeriğinde ele alınması konusu da vardır. Örneğin İngilizce dersinde bir kitap hazırlama kampanyası (basılı, sözlü, görsel reklamlar, promosyonlar, grafikler ve diğer medya mesajları) hazırlamak, Tarih dersinde bir tarih belgeselini çözümlmek, Fen bilgisi dersinde çevre felaketi belgesellerinin kare kare analizini yapmak ve verilen bilgileri çö-

zümlemek gibi. Bu yaklaşım, beraberinde dersi veren hocaların medya çözümlemesi konusunu bilmemesi ya da yaratıcı olmaması gibi tehlikeler taşısa da öğrencilerin yaratıcılıklarını artıracak ve onları düşünmeye yönlendirecek bir potansiyel taşımaktadır. Son yıllarda ortaya atılan bir tartışma da medya okuryazarlığı dersinin internet ortamında uzmanlarca hazırlanacak bir program dahilinde öğretilmesi konusudur. Bu konu şu anda akla en yakın bir seçenek olarak görülmektedir[18]

Sonuç

Türkiye'de henüz yukarıda sözü edilen tartışmalar, akademik düzeyde çok sınırlı kalırken birçok konuya duyarlı gibi görünen sivil toplum örgütleri ve siyasi erki elinde tutanlar tarafından hemen hemen hiç dikkate alınmamaktadır. Bu bağlamda şu önerileri yapabiliriz.

- Akademik çevreler interdisipliner araştırmalar yapmalı ve üniversiteler bu konudaki araştırmalara bütçe ayırmalıdır.
- MEB, üniversiteler, televizyon kanalları ve hatta ilgili sivil toplum örgütleriyle ortak çalışmalar yaparak medya okur yazarlığı dersini ilk okuldan itibaren ders programlarına koymalıdır.
- Bunların dışında Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'da ekonomik ve teknik boyuttaki ayrıntılar üzerinde gösterilen titizliğin, gözden kaçan (veya bilerek gözden kaçırılan) televizyonun toplum üzerinde yarattığı ahlaki çöküşün etkilerini azaltacak sosyal ve eğitsel boyutta değişiklikler yapılarak gösterilmesi gerekmektedir.
- Eğitsel ve kültürel yayınlar kimsenin izlemediği saatlere konularak sözüm ona yasaya uyulmuş gibi bir hava yaratılmaktadır. Ancak radyo ve televizyonlarda yayının yapıldığı saat en önemli etki etmenidir. Bu nedenle, Kanunun değişiklik yapılan Madde 31'deki "*Radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarda belli oran ve saatlerde eğitim, kültür, Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermek zorundadır.*" cümlesi şu şekilde değiştirilmelidir. "*Radyo ve televizyon kuruluşları, yayınlarda belli bir oranı en çok izlenen saatlerde yayınlanmak üzere eğitim, kültür, Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına belli bir oranda yer vermek zorundadır.*"
- Giderek sayıları artan ve en çok izlenen saatlerde bütün ailenin izlediği Televole, ve benzeri hiçbir öğretici, zevk ve bilinç düzeyini yükseltici değeri olmadığı gibi ahlaki çöküşü hızlandırıcı eğlence ve şamata programları ile içinde aşırı şiddet unsuru barındıran konulu ve dizi filmlerin en azından çocukların ve toplumun çalışan kesimlerinin yattığı geç saatlere konulması için yasada değişiklik yapılması. Hepimiz kabul etmek durumundayız ki, toplum çıkarları radyo ve televizyon kuruluşlarının çıkarlarının önündedir.
- Radyo ve televizyon yayıncılığı, yurt ve uluslararası sorunları iyi gözlemleyip yorum yapabilecek, kamu çıkarlarının önemini herşeyden üstün tutacak değer yargılarıyla kendi eğitsel mutfağında yetişmiş uzmanların elinde niteliğini artıracaktır. Bu alandaki öğrencilerin eğitimi son derece önemlidir. Yeni yasada iletişim fakültelerine radyo televizyon yayını yapmak üzere ücretsiz kanal ve frekans tahsisi yapılması hususu yer almaktadır. Ancak, öğrencilerin eğitimi düşünülerek çıkarılan bu yasada çok masraflı olan ve üniversitelerin bütçesini aşacak parasal kaynak temini konusuna yer verilmemiştir. Ayrıntılar niteliğin artırılması için son derece önemlidir. Bu nedenle RTÜK'e aktarılan, radyo ve televizyon kuruluşlarının brut reklam gelirlerinin %5'inin bir kısmı iletişim fakültelerinin veya bünyelerinde Radyo Televizyon Bölümü bulunan fakültelerin eğitsel amaçlı radyo ve televizyon yayınları için kullanılmalıdır. Bu konuda da gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

- MEB, eğitim kurumları, sivil toplum örgütleri, internet aracılığı ile medya okuryazarlığı konusunda örgütlü, planlı, disiplinlerarası işbirliği ile hazırlanmış bilgilendirici, eğitici, yol gösterici yayınlar yapmalı ya da derslerin internetten verilmesi yolları araştırılmalı ve eyleme geçilmeli.

Kaynaklar

- [1] Postman, N., (1996), *The End of Education*, Newyork, Vintage Books.
- [2] Postman, Neil., (1992), *Technopoly*, Newyork, Vintage Books.
- [3] Mutlu, E., (1999), *Televizyon ve Toplum*, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- [4] Ateşman, E., (1999), “Dilde Şiddet ve Yansızlık”, *Radyo Televizyon Yayınlarında Türk Dilinin Kullanımı*, Geçici Danışma Kurulu Toplantısı. 25-26 Kasım. Ankara.
- [5] Postman, N. ve Steve P., (1996). *Televizyon Haberlerini İzlemek*, İstanbul, Kavram.
- [6] Ertürk Y.D. ve Ayşen G.A, (2006), *Çocuğunuzu Televizyona Teslim Etmeyin, stanbul*. Nobel.
- [7] Wartella, E., (2002), “New Generations-New Media” *Nordicom Review* 23/1-2, September. *15th Nordic Conference on Media and Communication Research*. Ulla Carlsson (der.) içinde.
- [8] Stald, G., (2002), “ ‘More Research Needs to be Done’ Problems and Perspectives in Research on Children’s Use of Interactive Media”, *Nordicom Review* 23/1-2, September. *15th Nordic Conference on Media and Communication Research*, Ulla Carlsson (der.) içinde.
- [9] Buchingham, D.,(2003) *Media Education*.Polity.
- [10] Postman, N., (1994) *Disappearance of Childhood*, Newyork: Vintage Books.
- [11] Gül, A.A., (2002), “Sayısal Ortamda Zararlı Televizyon Yayınlarından Çocukların Korunması Üzerine Avrupa Birliği Çalışmaları”, *KİLAD*, Kocaeli Üniversitesi.
- [12] <http://www.medialiteracy.com>
- [13] <http://www.nmmlp.org>
- [14] <http://www.media-awareness.ca>
- [15] <http://www.medialit.org>
- [16] Postman,N.,(1994), *Televizyon Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı.
- [17] Hobbs (1998) “Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma”, (Çev.:Melike T.Bağlı), (Orjinali *Journal of Communication*, 48(1),16-32) www.education.ankara.edu.tr
- [18] Frechette,Julia D.,(2002) *Developing Media Literacy in Cyberspace:Pedagogy and Critical Learning for the TwentyFirst Century*. Greenwood Publishing Group.